

HATTULA IHALEMPI TORTTOLANMÄKI

Polttokalmiston kaivaus

Eeva-Liisa Schulz 1993

HATTULA IHALEMPI TORTTOLANMÄKI 5

Polttokalmiston pelastuskai-
vaus 1993

Eeva-Liisa Schulz

SISÄLTÖ:

ARKISTOTIEDOT	3
JOHDANTO	4
SIJAINTI JA TOPOGRAFIA	6
TUTKIMUSMENETELMÄT	7
KALMISTON RAKENNE JA KULTTUURIKERROS	8
- polttokenttäkalmisto	
- röykkiöt	
- tien pohjoispuoli	
LÖYDÖT	10
- löytölista	
YHTEENVETO	12
KARTTALUETTELO	13
NEGATIIVILUETTELO	14
DIAPOSITIIVILUETTELO	15
KARTAT	17
KUVATAULUT	26

ARKISTOTIEDOT

Polttokalmiston pelastuskaivaus 10. - 26.8.1993

Kunta: Hattula 082
Kylä: Ihalempi 405

Tila 1: Ali-Uotila 1:22
Kiinteistötunnus: 08240500010022
Maanomistaja: Antti Mattialan perikunta
Irja Mattila
Torikatu 15 A 25
13130 Hämeenlinna

Tila 2: Ihaniemi 9:28
Kiinteistötunnus: 08240500090028
Maanomistaja: Erkki Suomaa
Ihalempi
13720 Parola

Peruskartta 2132 04 LETEENSUO, 1986
Koordinaatit: x = 6772 26 - 6772 36
y = 2517 00 - 2517 04
z = n. 90 - 96

Vuoden 1993 kaivaus vain tilan 1 maalla.

Aikaisemmat tutkimukset:

Kartoitus ja koekaivaus 1992
E.-L. ja H.-P. Schulz

Aikaisemmat löydöt:

KM 27725:1-105

Vuoden 1993 löydöt:

KM 27909:1-366
Diar. 15.9.1993

Tämä kertomus on tallettuna 3,5" levykkeellä TEKO-asiakirjana arkeologian osaston top. arkistossa. Käyttäjätunnus on HPS.

JOHDANTO

Valtatie 3:n muuttaminen moottoritieksi Hämeenlinnasta pohjoiseen on vireillä. Koska lähemmin paikallistien parantaminen Parolan suunnasta Torttolanmäen itärinteeseen saakka kuuluu Vt-3 projektitoimiston tehtäviin, tarkasti Sirkka-Liisa Seppälä myös Torttolanmäkeä vuonna 1991 inventoidessaan moottoritielinjaa Parolan ja Iittalan välillä. Torttolanmäeltä tunnettiin entuudestaan 2 kuppikiveä. Torttolanmäen itärinteen pellostä Seppälä havaitsi rautakautisen asuinpaikan merkkejä. Seuraavana vuonna (1992) tielinjalla kaivettiin allekirjoittaneen ja Hans-Peter Schulzin johdolla. Samanaikaisesti Hämeenlinnan tiemestaripiiri paransi paikallistietä lännestä kohti Torttolanmäkeä. Tielaitos pyysi meitä tutkimaan vastaisen varalle Torttolanmäen lakea tieosuudelta, josta perusparannussuunnitelma vielä puuttui (n. 200 m). Tässä yhteydessä löysimme Torttolanmäen polttokalmiston.

Paikallistien parantaminen lännestä vuonna 1992 päätettiin kalmiston alapuolelle, ja alkuperäisen suunnitelman mukaan parannustyön jatkon piti rauhassa odottaa moottoritiepäätöksiä. Kalmiston kaivaus oli tarkoitus liittää mahdollisesti tuleviin moottoritien rakentamisesta aiheutuviin kaivauksiin. Keväällä 1993 Hämeenlinnan tiemestaripiiri pyysi lupaa korjata tietä aivan Torttolanmäen laella. Museovirastosta annettiin lupa, edellyttäen, että parannustyöt tehdään vain muinaisjäännösalueiden ulkopuolella. Kalmiston kohta tiestä piti edelleenkin jättää rauhaan (n. 30 m:n tieosuudelta).

Jostain valitettavasta, epäselväksi jääneestä syystä tien parantamista jatkettiin suoraan siitä, mihin se edellisvuonna oli päätetty. Vahinko havaittiin sattumalta heinäkuussa 1993 (dia 27517). Eeva-Liisa ja Hans-Peter Schulz ottivat tapahtuneen johdosta yhteyttä museovirastoon, jossa asiaa ryhtyi hoitamaan Marianne Schauman-Lönnquist. Elokuun 6. päivänä museoviraston edustajat (Schauman-Lönnquist ja E.-L. Schulz) tapasivat Tielaitoksen edustajia Hämeenlinnan tiemestaripiiristä ja Vt-3 projektitoimistosta Torttolanmäellä. Paikan päällä todettiin sattunut muinaisjäännökseen kajoaminen (dia 27518) ja arvioitiin tutkimustarvetta. Yhteyttä otettiin myös välittömästi Tampereelle Hä-

meen tiepiiriin, josta vahvistus tarvittavalle 90 000 mk:n suuruiselle tutkimusmäärärahalle saatiin telefaxina 9.8.1993.

Kaivauksen järjestelyihin ryhdyttiin heti, Vt-3 projektitoimisto toimitti paikalle taukotuvan, WC:n, työkaluja, paaluja ja seurat, jotka olivat olleet Tielaitoksen tiloissa varastoituna. Tiemestaripiiri toimitti paikalle kaivauksen ja työntekijöiden turvaksi liikenteen ohjaamista varten lippusiimaa ja lupasi huolehtia tien riittävästä suolauksesta pölyämisen estämiseksi (suolaus osoittautui tarpeettomaksi jatkuvien sateiden vuoksi).

Kaivauksen valmistelut Torttolanmäellä voitiin aloittaa jo 10.8. ja itse kaivaminen 11.8.1994 tutkija Eeva-Liisa Schulzin johdolla. Piirtäjänä toimi HuK Eeva-Maria Viitanen ja tutkimusavustajana HuK Esa Mikkola. Kaivausapulaisina oli 5 opiskelijaa Hattulasta, Hämeenlinnasta ja Tampereelta. Löydöt on konservoinut FK Päivi Pykälä-aho ja makrofossiilitutkimukset (2 maanäytettä) tekee FT Terttu Lempiäinen Turun yliopistosta.

Helsingissä 1.3.1994

Eeva-Liisa Schulz

SIJAINTI JA TOPOGRAFIA

Kartat s:t 17, 18, kuva s. 26, diat 27541, 27547

Torttolanmäki sijaitsee Hattulan kunnan Ihalemmin kylän itälaidalla Lehijärvestä 400 m pohjoiseen ja Parolan taajamasta vajaa 3 km länsiluoteeseen. Hattulan uudelle kirkolle Mierolaan on matkaa 4 km ja Pyhänristin kirkolle noin 4,5 km. Ihalemmin paikallistie ylittää Torttolanmäen. Lehijärveä kiertävä ja Hiidentiestä eroava tie on ilmeisesti vuosisatoja halkonut mäkeä. Torttolanmäen rinteillä sijaitsee useita rautakautisia muinaisjäännöksiä. Polttokalmisto sijaitsee Torttolanmäen länsi-lounaisrinteellä rautakautisen asuinpaikan välittömässä läheisyydessä (ks. myös kaiv.kert.1992). Paikallistie ylittää kalmiston, suurin osa kalmistosta sijoittuu tien eteläpuolelle, mutta se jatkuu myös tien pohjoispuolella. Kalmiston koko laajuus on noin 6000 m² ja siihen kuuluu 16 rökkiötä, joista tienparannustyö rikkoi kahta (7 ja 8), sekä noin 800 m² laaja polttokenttäkalmito, josta tienparannuksen yhteydessä tuhoutui osa noin 30 m:n matkalta.

Kalmisto jää tien, pellon, metsikön ja Ali-Uotilan rakennusten väliseen avoimeen moreenimäen rinteeseen. Paikalla kasvaa korkeaa heinikkoa, kuolleenkouria ja pylväskatajia. Tien laidassa on jokunen koivu ja pihlaja. Alempana pellon reunassa on korkeita pensaita, pellon reuna on paikoitellen kivikkoinen. Suurin osa rökkiöistä on matalia, ja niitä on vaikea erottaa kasvillisuuden joukosta. Suurimmat ja korkeimmat rökkiöt sijatsevat kaukana tiestä pellon läheisyydessä. Kaivauspaikka sijaitsi aivan tien vieressä, ja osittain jouduttiin työskentelemään tiellä.

TUTKIMUSMENETELMÄT

Kuvat s:t 30, 31, diat 27540 - 27551

Edellisvuoden koordinaatisto ei ollut käytössä: kaivausalue joutui noudattelemaan tiealueen reunaa, lisäksi Torttolanmäen itärinteen ja länsirinteen tutkimusalueiden väliin oli syntynyt mittakaavavirhe vuonna 1992. Tiealueen reuna valittiin päälinjaksi 100, jonka suunta oli $115^{\circ}/400^{\circ}$, ja koordinaatisto kasvoi itään ja pohjoiseen. Tiealueella oli parhaimmillaan metrin leveydeltä ehjää kalmistoa jäljellä, paikoitellen oli kalmistoa rikkoutunut tiealueen ulkopuoleltakin. Tiealueen ulkopuolelta ei saanut kaivaa muutoin kuin rikotuilla kohdilla. Pohjois-eteläsuuntainen ruuturivi 109 jätettiin kaivamatta, koska viereisen ruuturivin 110 kohdalla ei ollut kalmistoa jäljellä juuri lainkaan, vain täytemaata. Kaivaminen aloitettiin tiesoran ja irtomaan poistolla. Siellä missä pintaturvetta ei enää ollut, kaivettiin kulttuurikerroksen rikkoutumattoman osan pinta esiin. Kaivettu maa seulottiin. Tiealueen ulkopuolelle kalmiston päälle levitettiin muovit seulottavaa maata varten, mutta seulontopai- kasta jouduttiin luopumaan jatkuvien sateiden vuoksi. Muovin päällä irtomaa puuroutui, ja seulat piti siirtää tien reunaan. Löydöt talletettiin neliömetreittäin kaivettujen kerrosten mukaan. Sateen vuoksi monet löydöt havaittiin vasta seulasta, siksi kaikkien metalliesineiden tai lasihelmien tarkkoja löytöpaikkoja ei tunneta. Taso- ja profiilikartat piirrettiin mittakaavassa 1:25, yleiskartta 1:500. Tien pohjoispuolelle kaivettu profiilileikkaus dokumentoitiin vain valokuvaamalla ja merkitsemällä se yleiskarttaan. Kaivauksen korkeuskiintopisteenä käytettiin isoa maakiveä tien pohjoispuolella (96,88 m mpy.), siihen korkeus siirrettiin Tielaitoksen apupisteestä 1 Torttolanmäen itärinteeltä (Ap 1, 94,30 m mpy.)

Lopuksi kalmiston reunaprofiili tuettiin peitekankaalla, irtokivillä ja maalla. Kaivinkone täytti koko kaivausalueen, ja ehjän kalmiston raja merkittiin puupaaluilla tiemestariipiirin toivomuksesta penkan siistimistyötä varten.

KALMISTON RAKENNE JA KULTTUURIKERROS

Kartat s:t 20 - 24, kuvat s:t 26 - 29, diat 27519 -
27539

Kalmisto on rakennettu moreenimaahan luontaista kivikkoa hyväksi käyttäen.

Polttokenttäkalmisto

Kiinteiden moreenikivien välissä oli tummaa, nokista kalmistomaata ja pikkukiviä. Kulttuurimaata ei missään tiealueella ollut paria metriä leveämpää kaistaletta jäljellä. Säilynyt kulttuurikerros oheni tietä kohti siten, että ojassa oli vain puhdasta moreenia tiesoran alla. Paikoitellen tumman kulttuurimaan ja puhtaan hiekan välissä oli vaalempaa likamaata. Kulttuurikerroksen vahvuus ehjässä kalmiston osuudessa oli 35 - 10 cm (ks. profiilikartta s. 24). Röykkiön 7 ympäristössä (ehjä pinta puuttui, ruudut 99,5-101/105-108) oli selvästi vähemmän löytöjä kuin muualla. Sieltä löydettiin mm. vähän saviastian paloja, palanutta luuta ja kaksi lasihelmeä. Ruuduissa 100/111-116 (ehjää pintaa jäljellä) löydöt, joita oli selvästi enemmän, jakaantuvat melko tasaisesti koko matkalle. Itä-länsisuunnassa ruuturivi 101 oli vähälöytöinen koko kaivausalueella, mutta se olikin tien-teossa lähes kokonaan tuhoutunut.

Röykkiöt

Molemmat röykkiöt (7 ja 8) sijaitsevat suurimmaksi osaksi tiealueen ulkopuolella. Ne jouduttiin kaivamaan vain osittain, eikä niiden rakenne selvinnyt. Tie- ja kaivausalue sivuaa kumpaistakin röykkiötä pohjoisesta. Kaivettaessa röykkiöiden ja tasaisen maan kalmiston välissä ei havaittu mitään rajaa. Röykkiöissä kulttuurikerros, joka jatkui katkeamattomana nauhana läpi koko kaivausalueen, oli paksumpi ja kiviä oli enemmän. Maan pinnalla röykkiöt muodostavat ympäristöstään erottuvat kumpareet. Röykkiön 7 korkeus on vajaat 80 cm (korkein kohta ei kaivausalueella), röykkiön 8 korkeuden mittaaminen ei pihlajan vuoksi onnistunut, mutta silmämääräisesti arvioiden se on suunnilleen yhtä

korkea. Röykkiöt on tehty kivistä ja maasta. Kaivaustasoissa tai profiileissa ei ollut havaittavissa mitään säännöllisiä kiveyksiä. Röykkiöstä 7 (ruudut 99,5-101/100-104) oli pintakerroksia raavittu pois, ja sen pohjois- ja luoteispuolella oli syviä kuoppia ja paljon irronneita kiviä. Ruuduissa 99,5-100/100-101 oli suuria maakiviä mahdollisesti tukemassa röykkiön luoteisreunaa, sillä röykkiö sijaitsee rinteessä. Näiden kivien sisäpuolella ruuduissa 99,5-100/102 oli pieniä kiviä 4 - 5 kerrosta, muualla 2 - 4 kerrosta. Kulttuurikerros oli 10 - 40 cm paksu, löytöjä siinä oli vähän.

Röykkiöstä 8 (ruudut 100-101/117-122) oli tiealueella metrin verran ehjää pintaa jäljellä. Röykkiön päällä on sijainnut jokin nuorempi rakennelma tai rakennus, sen pintakerros ja koillisreuna olivat sekoittuneet. Röykkiön päällä oli kerros palanutta savea ja hiekkaa sekä tiiliä, lisäksi sen päällä kasvaa pihlaja ja vieressä on sähköpylväs. Ruudut 100/120-121 kaivettiin vain osittain. Röykkiön itä- ja länsireunoilla sekä keskellä oli isoja kiviä myös kulttuurikerroksessa. Isojen kivien välissä oli paikoitellen pikkukiviä 2 - 5 kerrosta. Kulttuurikerroksen vahvuus oli 10 - 45 cm. Erityisesti ruudut 100/118-119 olivat hyvin runsaslöytöiset, selvä löytökeskittymä muodostui ruutuun 100/118 profiilista työntyneen ison kiven alle. Lopuksi iso kivi poistettiin, koska suurin osa siitä oli kaivettu esiin, ja se olisi romahtanut itsestään alas ja rikkonut profiilia.

Tien pohjoispuoli

Tien pohjoispuolella ei kaivettu (museovirastossa sitä ei pidetty tarpeellisena, ajan puute) lukuunottamatta parin metrin mittaista profiilileikkausta ojanpenkkaan. Muualla penkassa havaittiin palaneita kiviä, tummaa nokimaata ja joitakin sateen esiin huuhtelemia löytöjä. Profiilileikkauksesta löydettiin pronssiheilan ja luukamman katkelmat, muutama rautapala, saviastian paloja, palanutta luuta ja savea sekä savikuonaa. Kalmiston laajuus tien pohjoispuolella jäi selvittämättä. Myöhemmin syksyllä allekirjoittanut havaitsi profiilileikkauksen kohdalle laitetun ojarummun ja rakennetun liittymän tieltä ladolle. Tiemestaripiirin edustajien kanssa oli kuitenkin suullisesti sovittu, että tien pohjoislaita jää koskemattomaksi.

LÖYDÖT

Löytökartta s. 25

Suurin osa löydöistä on voimakkaasti palaneita ja rikkoutuneita, valtaosa esineistä tuntuu olevan naisten tavaroita. Vuoden 1992 koekuoppien löydöt mukaan lukien kalmistosta on saatu talteen 267 pronssiesinettä tai sellaisen katkelmaa (292 g), joista tunnistettavissa on mm. 7 erilaista soljen osaa, rannerenkaiden katkelmia (suurin osa yhdestä lenkkipäisestä spiraalirannerenkaasta), pari ketjun ja helminauhanjakajaa, ketjujen katkelmia ja yli 100 spiraalin palaa. Lasimassahelmiä ja sulaneita lasinpaloja löytyi yli 50 kpl, joissakin paloissa on yhteensulaneena pronssia, luuta ja lasihelmiä. Kalmistosta on löydetty (1992) myös pieni savihelmi. Rautalöytöjä on 63, ja niiden joukossa on yksi taltta, veitsi, niittejä ja hevosenkenkänauloja ja pala melko tukevaa ketjua. Muutama luukamman katkelmakin on löydetty. Kangaspuun painojen katkelmia saatiin talteen kymmenkunta, saviaastian paloja reilu kilo ja upokkaiden katkelmia ainakin 2. Lisäksi löydettiin vähän rautakuonaa, savitiivistettä, savikuonaa ja palanutta savea sekä muutama hioinkiven katkelma, tuluspiitä ja kvartsi-iskoksia. Palanutta luuta saatiin talteen vajaat puolitoista kiloa. Kaikki tunnistettavat esineet/esineiden katkelmat ovat tyyppisiä, jotka ovat olleet käytössä viikinkiajalla (800 - 1050 j.Kr.).

Löytölista (kaivaus 1993)

Pronssiesine/katkelma	206 kpl	238 g
solki	5	
ketjun jakaja	1	
rannerengas	26	
sormus	10	
nappi	1	
hela	4	
spiraali, osa lasissa	82	
ketju/nivel	9	
rengas	4	
muu	64	
Lasi	38	63
helmi/katkelma	13	
sulaneita paloja	25	
Luuesineen katkelma	9	
kampa	7	
muu	2	
Rautaesine/katkelma	44	197
veitsi	1	
veitsi tai keritsin	1	
taltta	1	
niitti	2	
hevosenkenkänaula	5	
ketju	1	
muu	31	
Saviesineen katkelma	10	45
Rautakautinen keramiikka	660	858
Upokkaan katkelma	2	12
Savitiiviste	5	13
Savikuona	10	71
Palanut savi	207	137
Rautakuona	5	87
Palanut luu	n. 5660	1080
Palamaton luu	3	12
Kiviesineen katkelma	3	3
Tuluspii	2	9
Kvartsi	71	781

YHTEENVETO

Löytömäärät ovat selvästi verrannolliset ehjään kalmiston osuuteen ja säilyneeseen kulttuurimaahan. Eniten löytöjä saatiin talteen ruuduista 100/111-119, joissa vielä oli rikkoutumatonta maanpintaa ja paksumpi kulttuurikerros jäljellä. Röykkiön 7 kuppeeseen, nykyisen kaivausalueen välittömään läheisyyteen vuonna 1992 tehty koekuoppa oli myös runsaslöytöinen. Niitä löytömääriä, jotka tiedon yhteydessä ovat kadonneet, ei voi kuin arvella (ks. löytökartta s. 25). Jos kalmiston tutkiminen ja tien parantaminen olisi voitu toteuttaa alkuperäisen suunnitelman mukaan, olisi kalmiston rakenne luultavasti ainakin röykkiöiden osalta selvinnyt paremmin ja löytöjen jakautumisesta olisi saatu luotettavampi kuva. Valitettavaa on, ettei röykkiöiden rakennetta voitu selvittää kaivamalla ne kokonaan. Vertailemalla vuosien 1992 ja 1993 yleiskarttoja toisiinsa, näyttää siltä, että tien parannuksessa kalmistoa tuhoutui osittain tai kokonaan noin 100 m². Toisaalta on huomattava se, etteivät koekuopat vuonna 1992 ulottuneet missään aivan tiehen asti (n. 3 m ojasta). Kalmiston itä- ja länsireunojen osalta rikkoutumisen todellista kokoa on vaikea määritellä, koska maisema on tietä madallettaessa ja puita kaadettaessa muuttunut. Kalmiston jatkuminen paikallistien pohjoispuolelle varmistui, vaikkei sen laajuutta siellä pystyttykään selvittämään ajan puutteen vuoksi. Kovin pitkälle kalmisto siellä ei kuitenkaan voi jatkua, koska pelto tulee vastaan, ja ladot joko peittävät kalmistoa tai niiden rakentaminen on sitä tuhonnut.

Torttolanmäen kalmisto on mielenkiintoinen lisä Ihalemmin muinaisjäännöksiin. Röykkiöhautoja Ihalemmissä ei aikaisemmin tunnettu. Esineistö vaikuttaa kokonaisuudessaan viikinkiaikaiselta toisin kuin Raimaanmäellä, josta on löydetty myös ristiretkiajan tavaraa. Osa Torttolanmäen röykkiöistä voisi olla jopa viikinkiaikaa vanhempia. Kalmisto vaikuttaa hyvin runsaslöytöiseltä. Huomio löydöissä kiinnittyy siihen, että miehiset esineet puuttuvat lähes tyystin (talta, upokkaan katkelmat...), aseita tai sellaista katkelmia ei ole löydetty lainkaa. Toisaalta on muistettava, että kalmistosta on tutkittu vain murto-osa.

KARTTALUETTELO

Kartta	mk	koko	sivu
Ote peruskartasta 2132 04	1:20000	A4	17
Yleiskartta	1:500	A3	18
Pintavaaaituskartta	1:100	A4	19
Tasokartat:			
- Ruudut 99.5-102/100-109 pintakrs. poistettu ja II krs.	1:25	A2	20
- Ruudut 100-102/110-120 pintakrs. poistettu ja II krs.	1:25	A2	21
- Ruudut 99.5-101/100-104 ja 100-102/117-120 III krs.	1:25	A3	22
Taso- ja profiilikartta:			
- Ruudut 100-103/120-126 pohjataso, profiili 100.35-100.58/120-122	1:25	A3	23
Profiilikartta:			
- 100/120-110 ja 99.5/109-100	1:25	A2	24
Löytökartta	1:100	A3	25

NEGATIIVILUETTELO

Kuvaaja Eeva-Liisa Schulz:

- 94011 Yleiskuva kaivausalueesta lippusiimoineen. Kuvattu luoteesta. (Kuvataulu s. 26)
- 94012 Rikkoutunut röykkiö 7 ennen kaivamista. Kuvattu luoteesta. (Kuvataulu s. 28)
- 94013 Työkuva. Pintakerrosta poistetaan. Kuvattu länsiluoteesta.
- 94014 Työkuva. Pintakerrosta poistetaan. Kuvattu luoteesta. (Kuvataulu s. 30)
- 94015 Ruudut 99.5-102/100-108, pintakrs. poistettu. Kuvattu lännestä.
- 94016 Ruudut 99.5-102/100-108, pintakrs. poistettu. Kuvattu luoteesta. (Kuvataulu s. 28)
- 94017 Ruudut 100-102/110-114, pintakrs. poistettu. Kuvattu luoteesta. (Kuvataulu s. 26)
- 94018 Ruudut 100-102/117-119, pintakrs. poistettu. Kuvattu pohjoisesta. (Kuvataulu s. 26)
- 94019 Ruudut 100-102/112-115, II krs. Kuvattu pohjoisesta. (Kuvataulu s. 26)
- 94020 Ruudut 99,5-102/100-105, II krs. Kuvattu pohjoisesta.
- 94021 Ruudut 99.5-102/100-108, II krs. Kuvattu luoteesta. (Kuvataulu s. 28)
- 94022 Profiili 100/114-110 pohjoisesta. (Kuvataulu s. 27)
- 94023 Profiili 100/116-113 pohjoisesta. (Kuvataulu s. 27)
- 94024 Profiili 100/120-110 luoteesta.
- 94025 Profiili 99.5/109-105.5 pohjoisesta.
- 94026 Profiili 99.5/107.5-103.5 pohjoisesta.
- 94027 Profiili 99.5/109-104 luoteesta. (Kuvataulu s. 29)
- 94028 Profiili 100/120-118 pohjoisesta.
- 94029 Profiili 100/119-117 pohjoisesta.
- 94030 Profiili 100/120-117 pohjoisesta. (Kuvataulu s. 27)
- 94031 Profiili 99.5/104-100.5 pohjoisesta.
- 94032 Profiili 99.5/104.5-100 pohjoisesta. (Kuvataulu s. 29)
- 94033 Seulontaa kaivauksen loppuvaiheessa. Kuvattu lännestä. (Kuvataulu s. 30)
- 94034 Työkuva. Ruutuja 100-103/120-126 kaivetaan, taustalla seulotaan. Kuvattu idästä. (Kuvataulu s. 30)

- 94035 Tien pohjoislaidan penkkaan tehty profiilileikkaus. Kuvattu etelästä. (Kuvataulu s. 29)
- 94036 Sama kuvattuna lännestä.
- 94037 Kaivausalueen profiilin suojausta peitekankaalla, kivillä ja maalla röykkiön 7 kohdalla. Kuvattu luoteesta. (Kuvataulu s. 31)
- 94038 Yleiskuva kaivausalueesta kaivauksen loppupuolella. Kuvattu Ali-Uotilan talon kohdalta lännestä.
- 94039 Kaivausaluetta peitetään kaivinkoneella. Kuvattu idästä. (Kuvataulu s. 31)
- 94040 Kaivausalue peitettynä. Kuvattu luoteesta.
- 94041 Kaivausalue peitettynä. Kuvattu luoteesta. (Kuvataulu s. 31)

DIAPOSITIIVILUETTELO

Kuvaaja Eeva-Liisa Schulz:

- 27517 Tien parannusta Torttolanmäellä heinäkuussa 1993. Kuvattu idästä.
- 27518 Tietyössä rikkoutunutta Torttolanmäen kalmistoa 6.8.1993. Etualalla kajottu röykkiö 7. Kuvattu lännestä.
- 27519 Ruudut 100-102/110-114, pintakrs. poistetu. Kuvattu luoteesta.
- 27520 Ruudut 100-102/117-119, pintakrs. poistettu. Kuvattu pohjoisesta.
- 27521 Ruudut 100-102/112-115, II krs. Kuvattu pohjoisesta.
- 27522 Profiili 99.5/109-104 luoteesta.
- 27523 Rikkoutunut röykkiö 7 ennen kaivamista. Kuvattu luoteesta.
- 27524 Ruudut 99.5-102/100-108, pintakrs. poistettu. Kuvattu luoteesta.
- 27525 Ruudut 99.5-102/100-108, pintakrs. poistettu. Kuvattu lännestä
- 27526 Ruudut 99.5-102/100-108, II krs. Kuvattu luoteesta.
- 27527 Ruudut 99.5-102/100-105, II krs. Kuvattu pohjoisesta.
- 27528 Profiili 99.5/104-100.5 pohjoisesta.
- 27529 Profiili 99.5/104.5-100 pohjoisesta.
- 27530 Profiili 99.5/103-100 pohjoisesta.

- 27531 Profiili 100/120-117 pohjoisesta.
- 27532 Profiili 100/120-118 pohjoisesta.
- 27533 Profiili 100/119-117 pohjoisesta.
- 27534 Profiili 100/120-110 luoteesta.
- 27535 Profiili 100/116-113 pohjoisesta.
- 27536 Profiili 100/114-110 pohjoisesta.
- 27537 Profiili 99.5/109-105.5 pohjoisesta.
- 27538 Profiili 99.5/107.5-103.5 pohjoisesta.
- 27539 Profiili 99.5/106.5-103.5 pohjoisesta.
- 27540 Kaivausalueen profiilin suojausta peitekankaalla, kivillä ja maalla röykkiön 7 kohdalla. Kuvattu luoteesta.
- 27541 Yleiskuva kaivausalueesta kaivauksen loppupuolella. Kuvattu Ali-Uotilan talon kohdalta luoteesta.
- 27542 Kaivausaluetta peitetään kaivinkoneella. Kuvattu idästä.
- 27543 Kaivausalue peitettynä. Kuvattu lännestä.
- 27544 Kaivausalue peitettynä. Kuvattu luoteesta.
- 27545 Tienpohjoislaidan penkkaan tehty profiilileikkaus. Kuvattu lännestä.
- 27546 Tien pohjoislaidan penkkaan tehty profiilileikkaus. Kuvattu etelästä.
- 27547 Yleiskuva kaivausalueesta paalutettuna. Kuvattu luoteesta.
- 27548 Työkuva, ruutuja 100-103/120-126 kaivetaan, taustalla seulotaan. Kuvattu idästä.
- 27549 Seulontaa kaivauksen loppuvaiheessa. Kuvattu lännestä.
- 27550 Työkuva, pintakerrosta poistetaan. Kuvattu länsiluoteesta.
- 27551 Työkuva, pintakerrosta poistetaan. Kuvattu luoteesta.
- 27552 Anneli Lehtisalo puhdistaa ja pakkaa työvälineitä viimeisenä työpäivänä 26.8.1994.

ote peruskartasta 2132 04 Leteensuu 1976, päällepainatus 1982
 mk 1:20 000

koordinaatit: x= 6772 26-36

y= 2517 00-04

z= n. 90-96

kalmisto merkitty punaisella

HATTULA IHALEMPI TORTTOLANMÄKI 5

E.-L. SCHULZ 1993

YLEISKARTTA MK 1:500

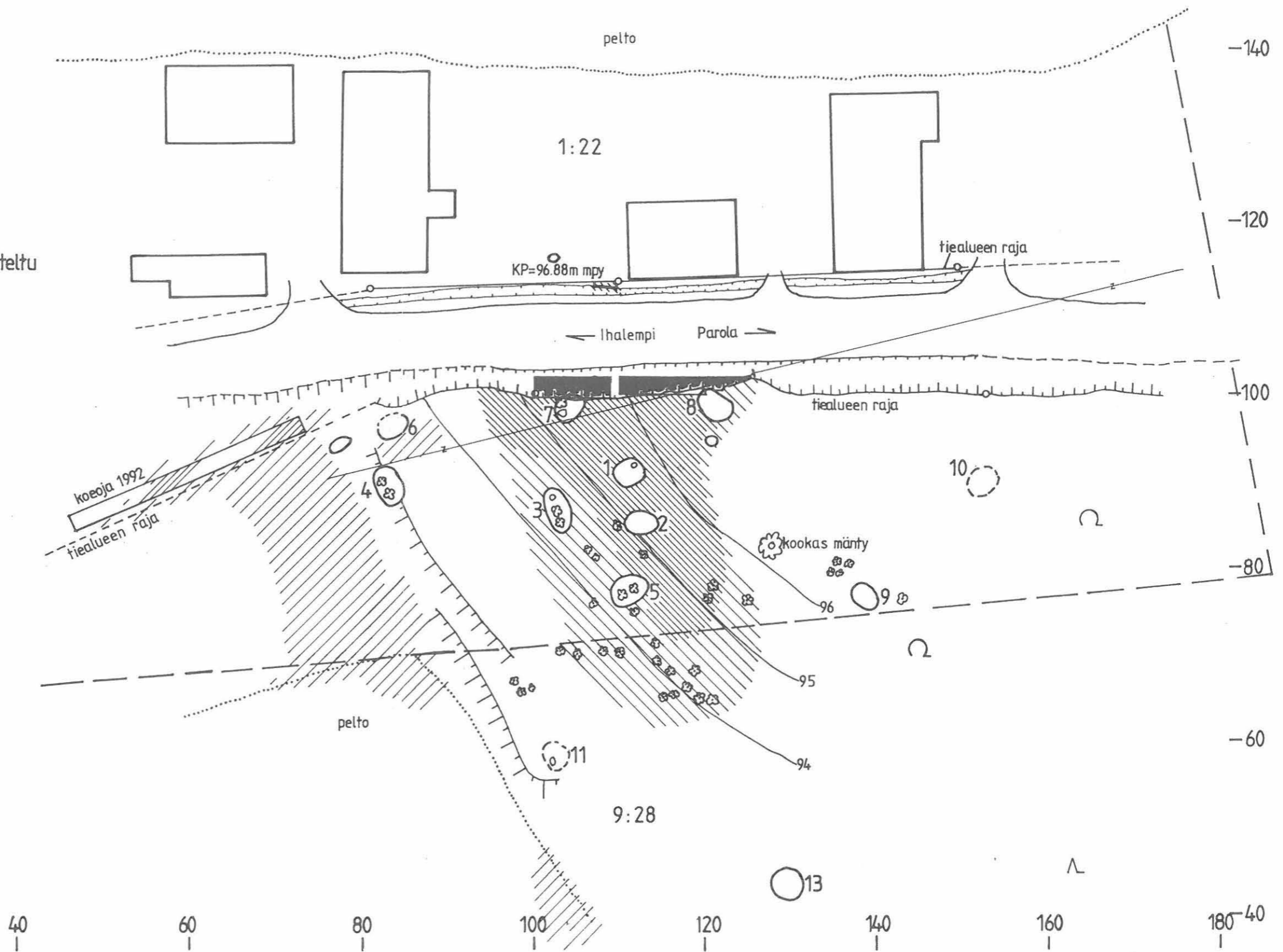
Pohja Hattulan kunnan rak.tston kartta 1:2000 ja

Tielaitoksen suunnittelukartta 1:2000

Piirt. H.-P.Schulz, E.-M. Viitanen

- kaivausalue 1993
- ojan reunaan kaivettu profiili
- polttokenttäkalmisto
- asuinpaikka: todettu, arvioitu alue
- röykkiö, silmäkivi
- tiealueen raja: koneella kaivettu, suunniteltu
- rakennus
- 1:22 tilanraja ja RN:o
- oja
- peltoalueen raja
- puhelinlinja, -pylväs
- 94 korkeuskäyrä m mpy
- kataja
- kivi

HATTULA IHALEMPI TORTTOLANMÄKI 5

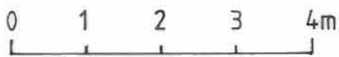
E.-L. SCHULZ 1993

Pintavaaaitus

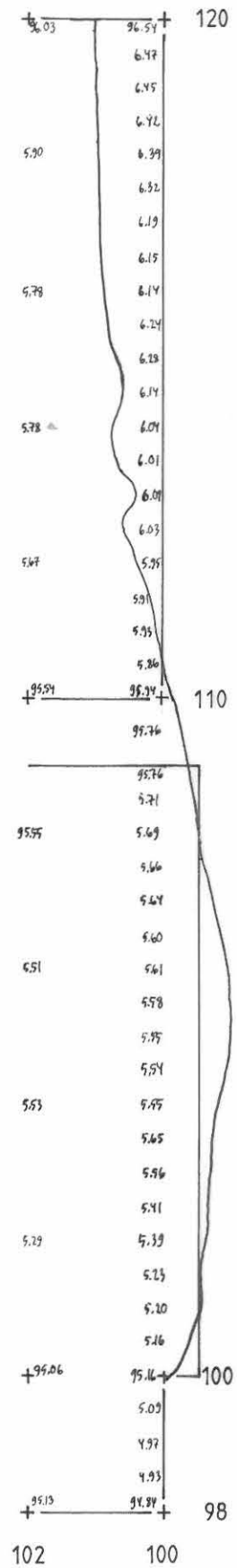
mk 1:100 kp=96.88m mpy

luvut absoluuttisia korkeuksia m mpy(6.88=96.88)

piirt. E.-M. Viitanen

↙ = ehjänä säilyneen alueen raja

HATTULA IHALEMPI TORTTOLANMÄKI 5

E.-L. SCHULZ 1993

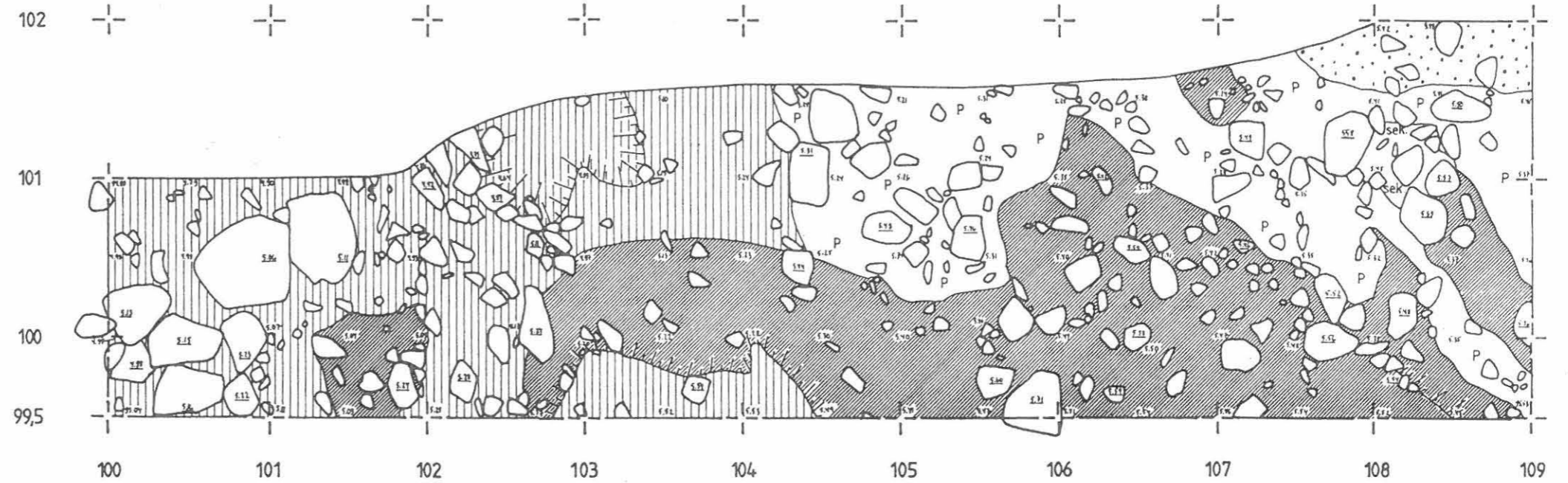
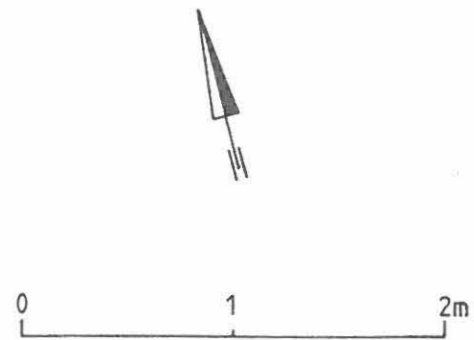
Tasokartat

Ruudut 99.5-102/100-109

mk 1:25 kp=96.88 m mpy

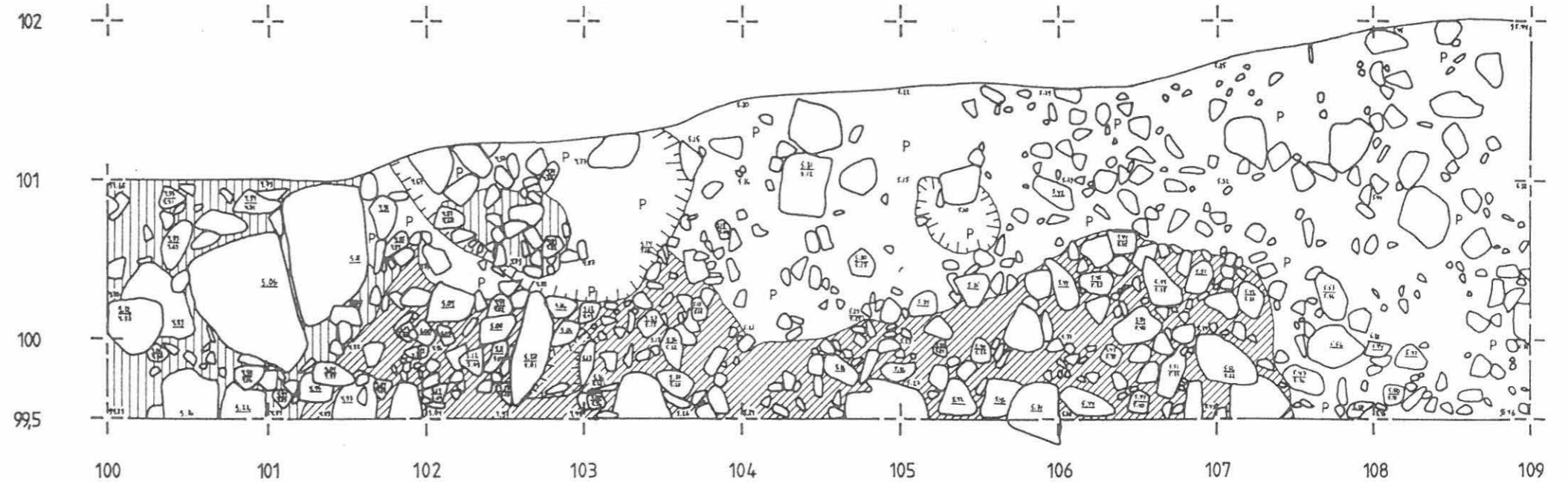
luvut absoluuttisia korkeuksia m mpy(6.88=96.88)

piirt. E.-M. Viitanen

Pintakerros poistettu

- humus
- tumma likamaa
- vaalea likamaa
- täytemaa sora
- puhdas hiekka
- sekoittunut maa(sora, humus, likamaa)
- jyrkkä reuna
- kivi

II kerros, 2 kivikerrosta poistettu

HATTULA IHALEMPI TORTTOLANMÄKI 5

E.-L. SCHULZ 1993

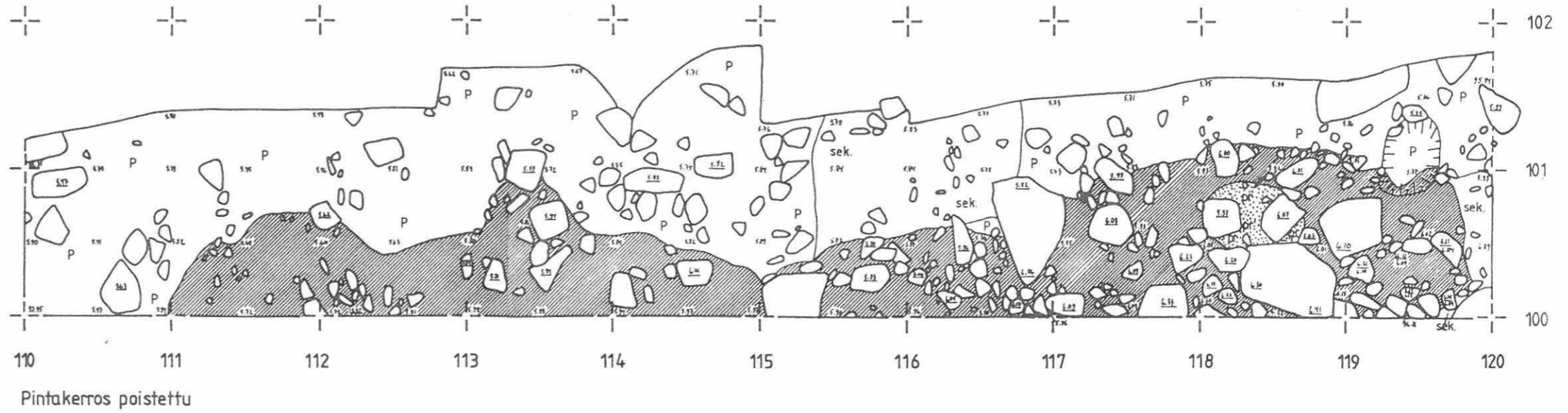
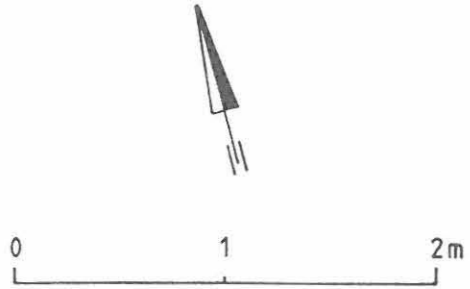
Tasokartat

Ruudut 100-102/110-120

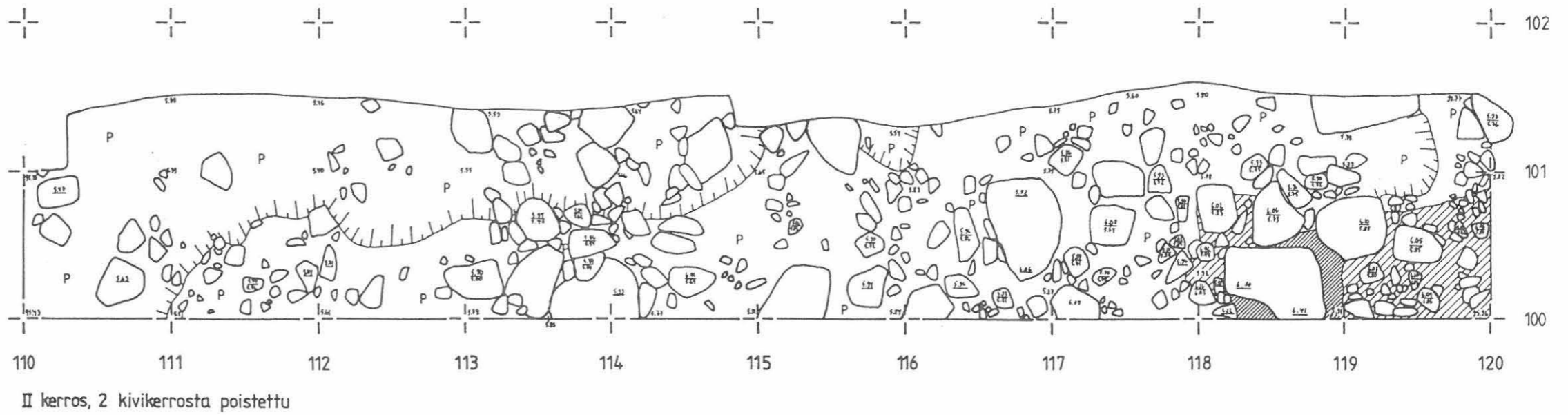
mk 1:25 kp=96.88 m mpy

luvut absoluuttisia korkeuksia m mpy (6.88=96.88)

piirt. E.-M. Viitanen

- tumma likamaa
- vaalea likamaa
- nokinen likamaa
- puhdas hiekka
- sekoittunut maa (sora, humus, likamaa)
- pronssikeskittymä
- jyrkkä reuna
- kivi

HATTULA IHALEMPI TORTTOLANMÄKI 5

E.-L. SCHULZ 1993

Tasokartat

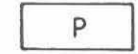

Ruudut 99,5-101/100-104 ja 100-102/117-120

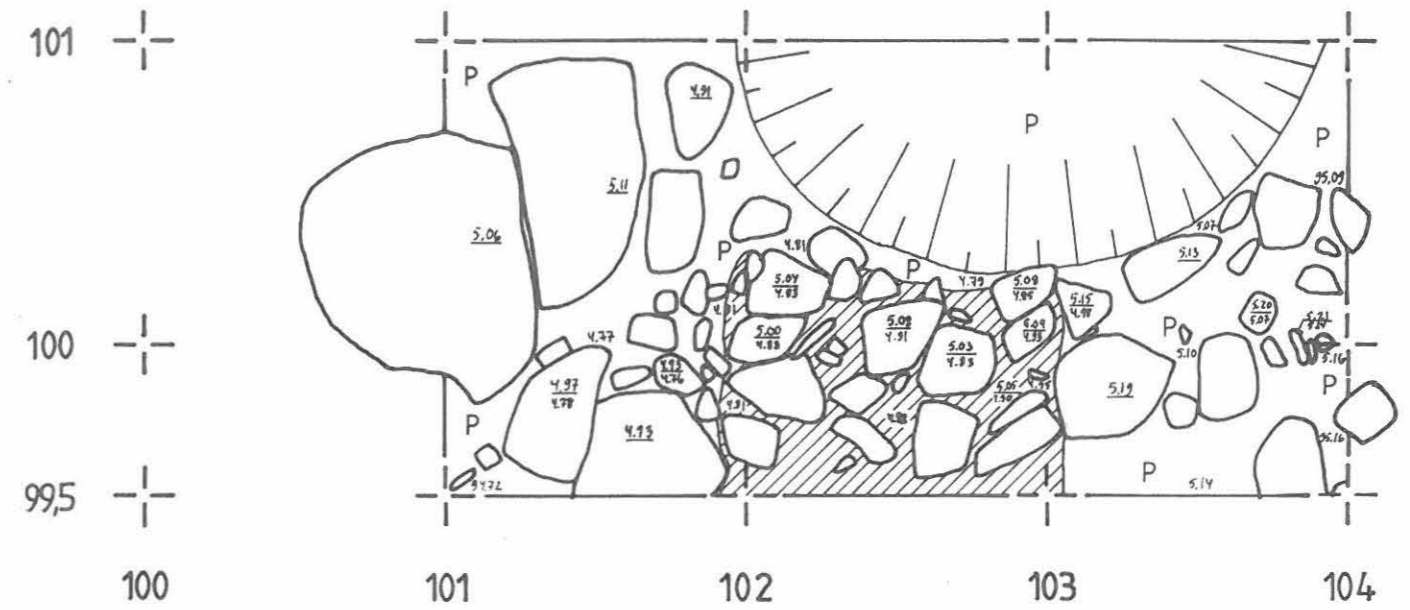
mk 1:25 kp=96.88 m mpy

luvut absoluuttisia korkeuksia m mpy(6.88=96.88)

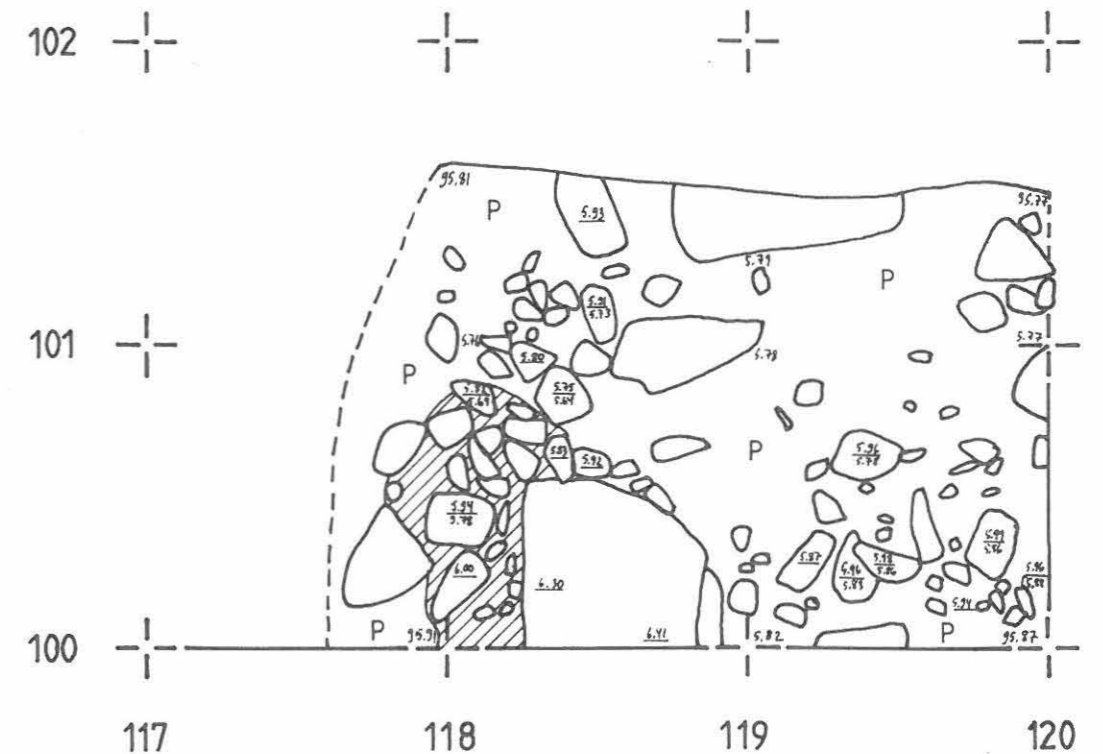
piirt. E.-M. Viitanen

- vaalea likamaa
- puhdas hiekka
- jyrkkä reuna
- kivi

III kerros, 3 kivikerrosta poistettu

III kerros, 3 kivikerrosta poistettu

HATTULA IHALEMPI TORTTOLANMÄKI 5

E.-L. SCHULZ 1993

Tasokartta, ruudut 100-103/120-126

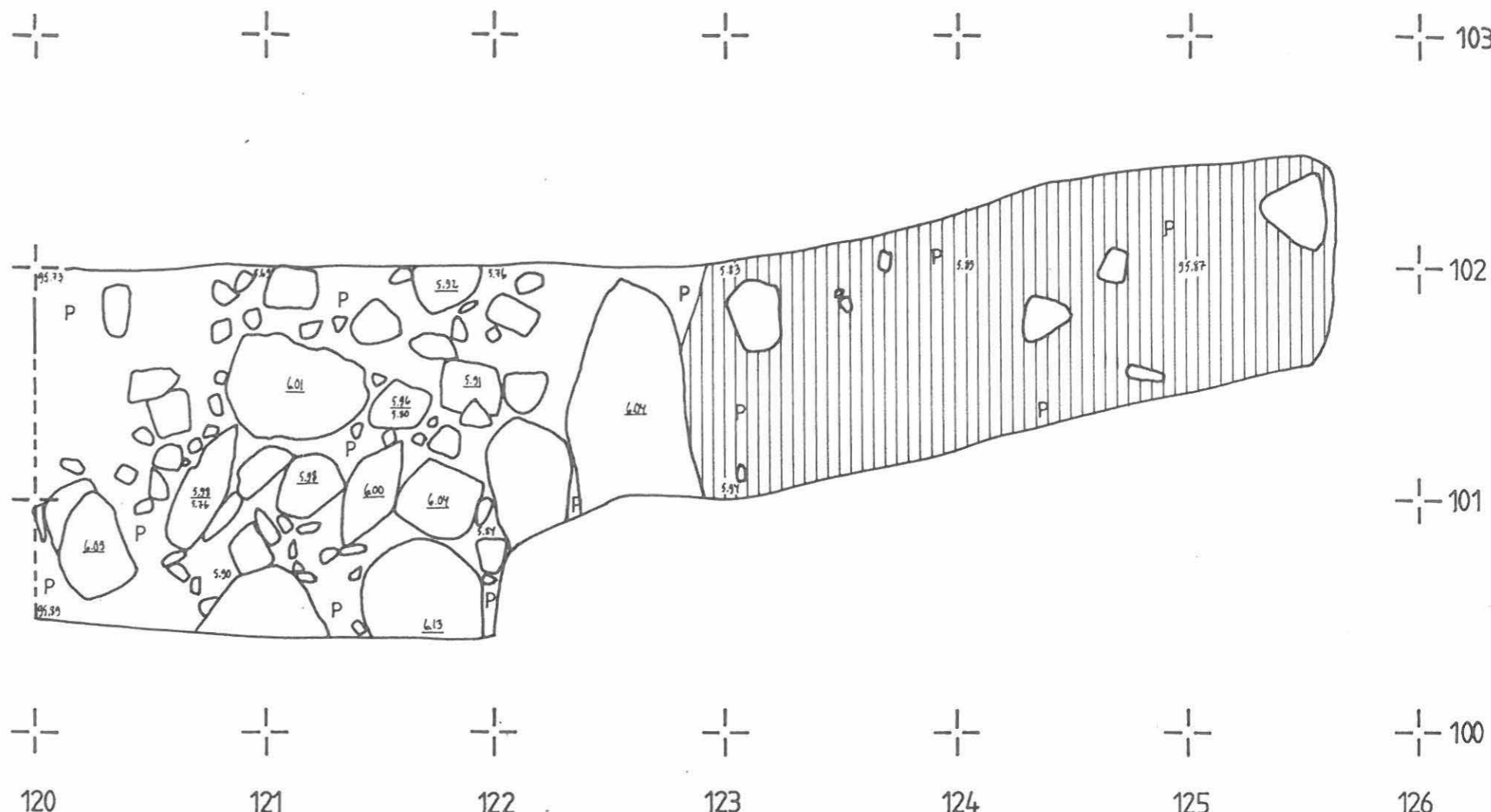
Profiili 100.35-.58/122-120 koillisesta

mk 1:25 kp=96,88 m mpy

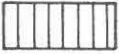

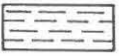
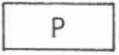
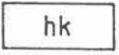

luvut absoluuttisia korkeuksia

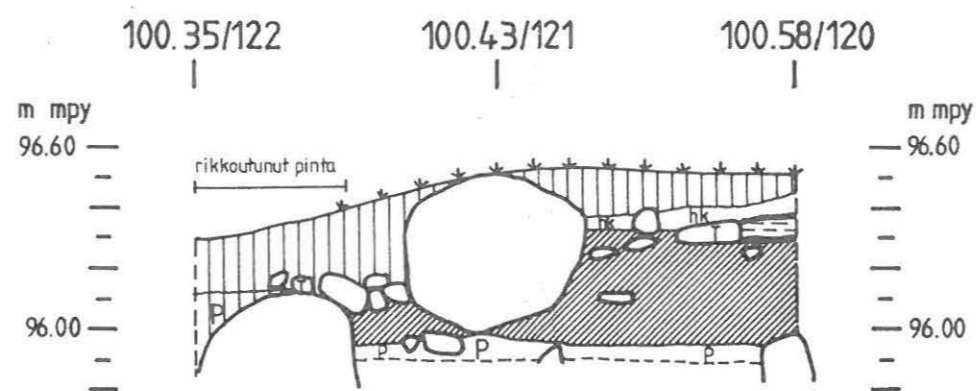
m mpy (6.88=96.88)

piirt. E.-M. Viitanen

Pohjataso (vastaa ruutujen 100-102/110-120 kerrosta III)

- tumma likamaa
- humus
- humus ja puhdas hiekka sekaisin
- savi
- puhdas hiekka
- täytemaa hiekka
- nokikerros
- tiili
- kivi

HATTULA IHALEMPI TORTTOLANMÄKI 5

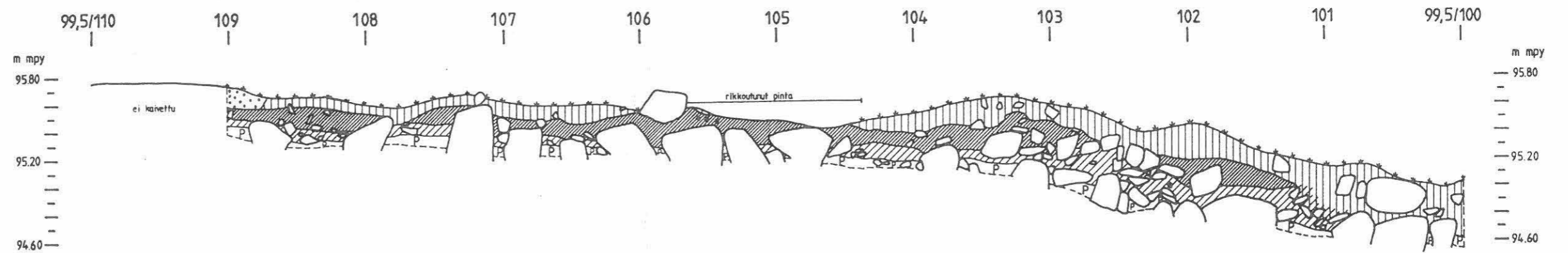
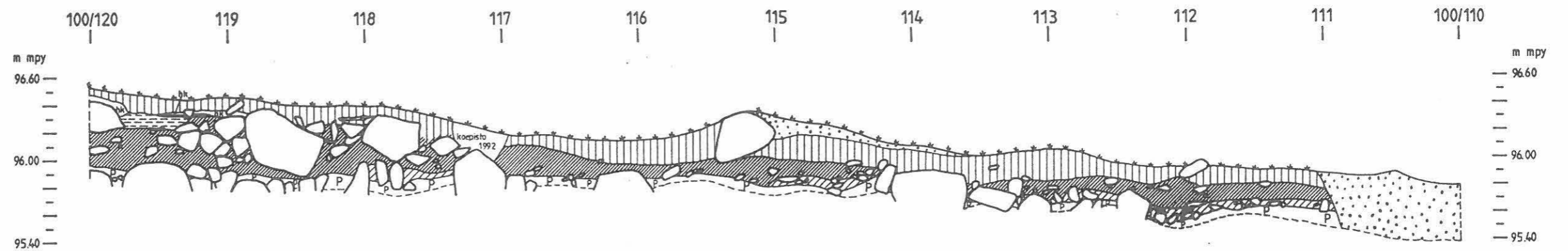
E.-L. SCHULZ 1993

Profiilit 100/120-110 ja 99,5/109-100 koillisesta

~~mk-4-25~~ kp=96,88 m mpy

piirt. E.-M. Viitanen

	humus		savi
	tumma likamaa		puhdas hiekka
	vaalea likamaa		nokikerros
	täytemaa hiekka		hiili
	täytemaa sora		kivi

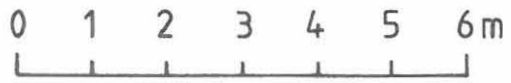

HATTULA IHALEMPI TORTTOLANMÄKI 5

E.-L. SCHULZ 1993

LÖYTÖKARTAT

MK 1:100

Pronssi

- 0.1 - 5g
- 6 - 10
- 11 - 20
- 21 - 40
- 41 - 80
- 81 - 160

Rauta

- ▲ 0.1 - 5g
- ▲ 6 - 10
- ▲ 11 - 20
- ▲ 21 - 40
- ▲ 41 - 80

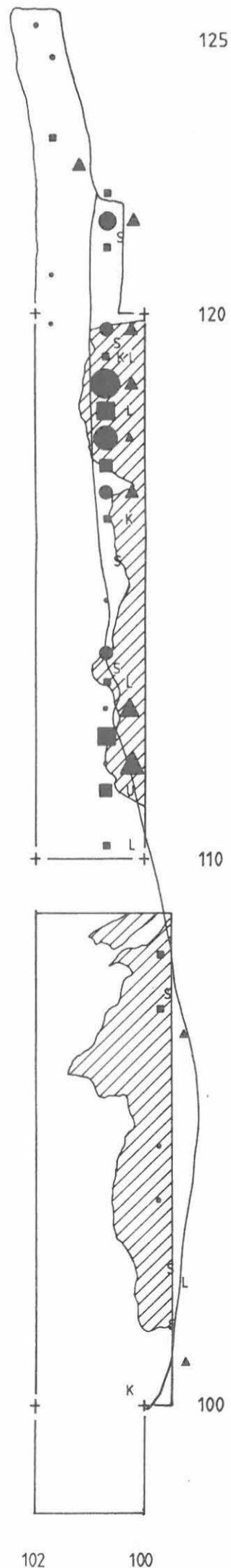
Lasihelmet ja sulanut lasi

- 0.1 - 5g
- 6 - 10
- 11 - 20

- S Saviesine
- K Kiviesine
- L Luuesine
- U Upokas

ehjänä säilyneen alueen raja

kulttuurimaa

Keramiikka

- 0.1 - 5g
- 6 - 10
- 11 - 20
- 21 - 40
- 41 - 80
- 81 - 160
- 161 - 320

Palanut luu

- 0.1 - 5g
- 6 - 10
- 11 - 20
- 21 - 40
- 41 - 80
- 81 - 160
- 161 - 320
- 321 - 640

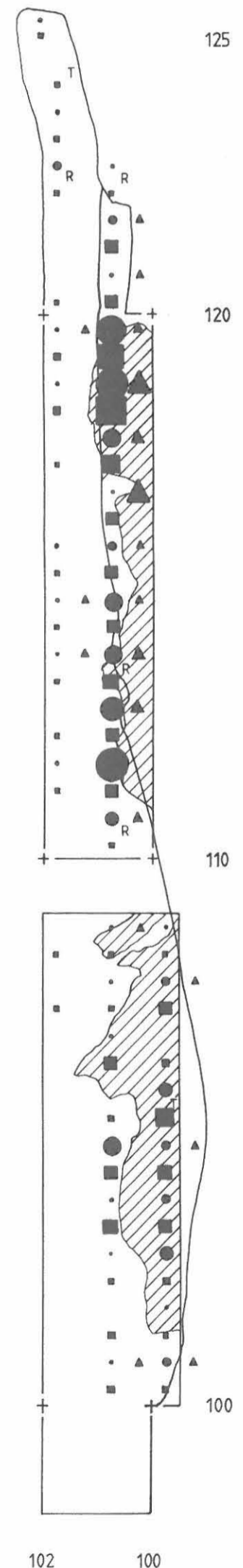
Palanut savi

- ▲ 0.1 - 5g
- ▲ 6 - 10
- ▲ 11 - 20
- ▲ 21 - 40
- ▲ 41 - 80

- R Rautakuona
- T Tuluspii

ehjänä säilyneen alueen raja

kulttuurimaa

HATTULA IHALEMPI TORTTOLANMÄKI 5 1993

neg. 94011

neg. 94017

neg. 94018

neg. 94015

neg. 94030

neg. 94023

neg. 94022

neg. 94012

neg. 94016

neg. 94021

HATTULA IHALEMPI TORTTOLANMÄKI 5 1993

neg. 94027

neg. 94032

neg. 94035

HATTULA IHALEMPI TORTTOLANMÄKI 5 1993

neg. 94014

neg. 94033

neg. 94034

neg. 94037

neg. 94039

neg. 94041